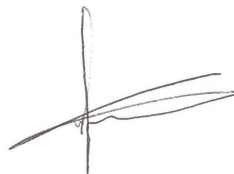

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

МАНДЮК ОЛЕКСІЙ ОРЕСТОВИЧ

УДК 342.924(477)(043.3)

**ІНДИВІДУАЛЬНІ АДМІНІСТРАТИВНІ АКТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Бортник Надія Петрівна,
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська
політехніка», завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Беззубов Дмитро Олександрович,
Навчально-науковий юридичний інститут
Національного авіаційного університету,
професор кафедри господарського, повітряного та
космічного права

кандидат юридичних наук,
Тильчик В'ячеслав В'ячеславович,
Університет державної фіскальної служби
України,
доцент кафедри адміністративного права і процесу
та митної безпеки

Захист відбудеться «28» квітня 2017 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, аудиторія 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «27» березня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Індивідуальні адміністративні акти належать до однієї з найважливіших категорій адміністративного права, оскільки численні органи виконавчої влади та місцевого самоврядування приймають величезну кількість індивідуальних адміністративних актів, котрі безпосередньо впливають на права та обов'язки значного кола приватних осіб. Проте правове регулювання цього питання не відповідає його соціально-правовому значенню та залишається поверхневим і суперечливим.

Враховуючи досвід правового регулювання відносин між приватними особами та публічною адміністрацією в країнах з розвиненим адміністративно-процедурним законодавством, від того наскільки вичерпно визначено поняття, процедура прийняття та механізм дії індивідуальних адміністративних актів залежить гарантованість прав та свобод приватних осіб, дотримання публічних інтересів у процесі прийняття цих актів та можливість здійснення ефективного контролю щодо правомірності індивідуальних адміністративних актів. Окрім цього, встановлення на рівні закону єдиних загальних вимог до процедури прийняття і введення в дію індивідуальних адміністративних актів є необхідним для забезпечення прозорості та законності у діяльності адміністративних органів.

В українській адміністративно-правовій науці відсутнє чітке й однозначне розуміння юридичної природи індивідуальних адміністративних актів та механізму їхньої дії, досі не вироблено єдиної термінології. Судова та адміністративна практика щодо правової оцінки різноманітних актів публічної адміністрації, в тому числі й індивідуальних, також неоднозначна.

Таким чином, доктринальна невизначеність поняття та юридичної природи індивідуальних адміністративних актів, нерозвиненість відповідного законодавства та суперечливість судової й адміністративної практики зумовлюють необхідність наукових досліджень у цій сфері. Адже, наука адміністративного права спроможна здійснити максимально корисний внесок у створення необхідної теоретичної бази для належного правового регулювання та ефективного функціонування інституту індивідуальних адміністративних актів.

Науково-теоретичною основою дисертаційного дослідження стали праці вчених з теорії держави та права: С. С. Алексєєва, А. А. Белкіна, К. І. Бриля, Л. А. Луць, А. В. Міцкевича, О. Ф. Скакун, П. М. Рабіновича; українських дослідників у сфері адміністративного права: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійка, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, О. С. Лагоди, Ю. С. Педька, В. П. Тимошука, Ю. С. Шемшученка, А. М. Школика; радянських та російських вчених-адміністративістів: Д. М. Бахраха, Р. Ф. Васильєва, А. М. Гвоздєвої, Е. О. Дегтярьової, М. В. Демченка, О. А. Дьоміна, А. І. Єлістратова, В. Л. Кобалєвського, Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова, Б. В. Рос-

синського, О. С. Слесаревої, Ю. М. Старілова, Ю. О. Тихомирова, В. А. Юсупова, Ф. Ф. Яхіна.

У роботі також досліджувалися праці інших зарубіжних учених-юристів, зокрема: Г. Бребана, Ж. Веделя, П. Левалля, І. Ріхтера, Т. К. Хартлі, Г. Шупперта, та деяких інших.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах науково-дослідної роботи Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»: «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні» (державний реєстраційний № 0112U001217) та наукового напрямку кафедри адміністративного та інформаційного права: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини і громадянина в умовах інформаційного суспільства».

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу досягнень вітчизняної і зарубіжної юридичної науки, законодавства України, судової та адміністративної практики визначити сутність правого інституту індивідуальних адміністративних актів, його юридичне значення, особливості прийняття та дії, сформулювати висновки та рекомендації щодо вдосконалення відповідного законодавства України та практики його застосування.

Для досягнення цієї мети сформульовано такі *завдання*:

- визначити поняття та ознаки індивідуальних адміністративних актів;
- здійснити системну науково обґрунтовану класифікацію індивідуальних адміністративних актів;
- з'ясувати основні вимоги, яким повинні відповідати індивідуальні адміністративні акти;
- розкрити юридичне значення індивідуальних адміністративних актів, їхнє місце і роль у сучасній правовій системі України;
- визначити співвідношення понять «чинність», «дія» та «юридична сила» індивідуальних адміністративних актів;
- розглянути сутність та значення процедури прийняття індивідуальних адміністративних актів та визначити основні стадії цієї процедури;
- проаналізувати процедуру та юридичне значення дії індивідуальних адміністративних актів, зокрема введення та припинення їхньої дії;
- визначити способи припинення дії індивідуальних адміністративних актів;
- виявити прогалини та суперечності у законодавстві України, що регулює процедуру прийняття індивідуальних адміністративних актів, введення та припинення їхньої дії, сформулювати пропозиції та рекомендації до вдосконалення відповідного законодавства та практики його застосування;
- окреслити основні напрями підвищення ефективності застосування індивідуальних адміністративних актів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при прийнятті та дії індивідуальних адміністративних актів.

Предмет дослідження становить теорія та практика застосування індивідуальних адміністративних актів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, які забезпечують об'єктивний аналіз досліджуваного предмета.

За допомогою діалектичного методу пізнання здійснювалось дослідження й обґрунтування основних понять, які використовуються в роботі, а також вивчення правових явищ у контексті їх виникнення, функціонування, розвитку та взаємозв'язку (пп. 1.1, пп. 1.3). Методологічною базою дослідження є також низка загальнонаукових та спеціально-наукових методів, з-поміж яких: порівняльний метод – використовувався при дослідженні зарубіжного адміністративно-процедурного законодавства (пп. 2.3, пп. 2.4); історичний метод – для вивчення формування правових поглядів на поняття індивідуальних адміністративних актів та розвиток адміністративно-процедурного законодавства (пп. 1.1, пп. 1.3); системний метод дав змогу визначити місце та роль індивідуальних адміністративних актів у правовій системі України (пп. 1.5); спеціально-юридичний метод використовувався для визначення юридичної природи досліджуваних явищ та формулювання відповідних юридичних понять (пп. 1.3, пп. 2.1); метод інтерпретації (тлумачення) використовувався для з'ясування змісту правових норм (пп. 2.2, пп. 2.3, пп. 2.4).

Нормативну основу роботи склали Конституція України, Закони України та інші нормативно-правові акти, які регулюють питання прийняття та дії індивідуальних адміністративних актів, а також адміністративно-процедурне законодавство деяких зарубіжних держав.

Емпіричну базу дослідження становить сукупність досліджених у роботі індивідуальних адміністративних актів, прийнятих різними адміністративними органами, акти Конституційного Суду України, Верховного Суду України, інших судів України та Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що пропонується дисертація є одним з перших комплексних наукових досліджень юридичної природи, значення, процедури прийняття та дії індивідуальних адміністративних актів. У результатів дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків та рекомендацій, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано доцільність розмежування та визначено поняття чинності, дії та юридичної сили індивідуальних адміністративних актів;

- визначено порядок та юридичні наслідки введення в дію індивідуальних адміністративних актів та доведено необхідність встановлення на рівні закону загального порядку введення в дію індивідуальних адміністративних актів, обов'язкового для всіх адміністративних органів;

– на основі системного аналізу законодавства України визначено найпоширеніші моменти, з якими пов’язується введення індивідуальних адміністративних актів у дію;

удосконалено:

– визначення поняття «індивідуальний адміністративний акт» як одностороннього волевиявлення адміністративного органу зовнішньої дії, що безпосередньо впливає на права, свободи чи інтереси конкретних осіб або стосується конкретної ситуації. Основними ознаками індивідуального адміністративного акта є: односторонність, індивідуальність (конкретність), зовнішня дія, породження правових наслідків, приймається адміністративним органом;

– класифікацію індивідуальних адміністративних актів, яка дає змогу більш точно визначити та охарактеризувати ознаки, притаманні індивідуальним адміністративним актам, визначити їхню правову природу та співвідношення між собою;

– характеристику вимог які ставляться до індивідуальних адміністративних актів та обґрунтовано їх поділ на юридичні та неюридичні;

– перелік та характеристику стадій процедури прийняття індивідуальних адміністративних актів;

набуло подальшого розвитку:

– визначення та детальний аналіз фактичного та юридичного припинення дії індивідуальних адміністративних актів;

– обґрунтування положення про доцільність виділення двох способів припинення дії індивідуальних адміністративних актів: скасування та відкликання;

– аргументація необхідності прийняття загального закону про адміністративну процедуру з метою гарантування прав і законних інтересів приватних осіб у відносинах з адміністративними органами.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальших наукових досліджень проблеми індивідуальних адміністративних актів та адміністративної процедури;

– *правотворчій діяльності* – для удосконалення законодавства, що регулює процедуру прийняття та дії індивідуальних адміністративних актів, а також у процесі підготовки нових законів та підзаконних актів, зокрема загального закону про адміністративну процедуру;

– *правозастосовній діяльності* – для тлумачення та застосування відповідних положень законодавства адміністративними – органами при прийнятті, введенні, припиненні дії індивідуальних адміністративних актів та судами – у випадку оскарження цих актів у судовому порядку;

– *навчальному процесі* – при викладанні студентам вищих навчальних закладів дисципліни «Адміністративне право», «Адміністративний процес»,

а також підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з цих навчальних дисциплін (*довідка про використання у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» результатів досліджень від 25 січня 2017 р. № 67-01-478*).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції сформульовані й обгрунтовані здобувачем самостійно.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні положення та висновки оприлюднено на 4 Міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції» (м. Дніпропетровськ, 1–2 квітня 2016 р.), «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 15–16 квітня 2016 р.), «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи дослідження» (м. Київ, 13-14 травня 2016 р.), «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 8–9 липня 2016 р.).

Публікації. Основні положення роботи відображено у 10 публікаціях, з яких 6 наукових статей (5 опубліковано у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, у тому числі одна – в електронному виданні, внесеному до наукометричної бази Index Copernicus International та 1 в іноземному періодичному науковому виданні), а також 4 тезах доповідей на Міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 213 сторінок, з яких 187 сторінок – основний текст, 23 – список використаних джерел (211 найменування), додатки – 3.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обгрунтовано актуальність теми дисертації, вказано на зв'язок роботи з науковими темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні підходи до дослідження поняття, видів та юридичного значення індивідуальних адміністративних актів» містить п'ять підрозділів, у яких розглянуто історіографію, теоретико-методологічні підходи дослідження, поняття, ознаки, класифікацію індивідуальних адміністративних актів, вимоги, які до них ставляться та їхнє юридичне значення.

У підрозділі 1.1 *«Історіографія та напрями дисертаційного дослідження»* проведено аналіз наукової літератури, що стосується проблеми

індивідуальних адміністративних актів, на основі чого визначено особливості їх дослідження в різні історичні періоди. У роботі наголошено, що в українській адміністративно-правовій науці відсутнє чітке й однозначне розуміння юридичної природи індивідуальних адміністративних актів та механізму їхньої дії. Практично не приділяється увага вивченню загальних, засадничих питань, які стосуються поняття індивідуальних адміністративних актів. Не достатньо вивченим та дискусійним є співвідношення поняття чинності, дії та юридичної сили індивідуальних адміністративних актів. Додаткового вивчення потребує питання припинення дії актів, зокрема визначення підстав, способів та наслідків припинення їхньої дії. Ускладнює розгляд цієї проблеми відсутність фундаментальних теоретичних досліджень цих понять та суперечності, що містяться в українському законодавстві.

У підрозділі 1.2 *«Теоретико-методологічні підходи щодо дослідження індивідуальних адміністративних актів»* охарактеризовано методи, що використовувалися у дослідженні.

Від визначення методологічних основ дослідження такого складного та комплексного явища як індивідуальні адміністративні акти залежить об'єктивність, достовірність та обґрунтованість одержаних результатів. В зв'язку з цим у дисертаційному дослідженні використовувалася багаторівнева концепція методології, відповідно до якої за ступенем загальності та сфери дії усі методи поділяються на філософські, загальнонаукові та конкретно-наукові методи.

Філософським, фундаментальним методом, який визначає загальні закономірності пізнавального процесу та встановлює систему світоглядних ідей і принципів, на яких формується стратегія всього дослідження, визначено діалектику. Сутність цього методу полягає в тому, що всі явища та процеси повинні розглядатися в постійному розвитку та з урахуванням їх загального зв'язку, що зумовлює необхідність їх системного дослідження.

Для дослідження певних аспектів та розкриття деяких властивостей досліджуваної проблеми використовувалися наступні загальнонаукові методи: історичний, системний, статистичний, порівняльний, та деякі інші. Також охарактеризовано такі методи юридичної науки, як формально-догматичний (спеціально-юридичний) та метод інтерпретації (тлумачення).

У підрозділі 1.3 *«Поняття, ознаки та класифікація індивідуальних адміністративних актів»* на основі системного аналізу наукової літератури, українського та зарубіжного законодавства, а також судової практики автор сформулював поняття індивідуального адміністративного акта та розкрив його основні ознаки. Отже, індивідуальний адміністративний акт – це одностороннє волевиявлення адміністративного органу зовнішньої дії, що безпосередньо впливає на права, свободи чи інтереси конкретних осіб або стосується конкретної ситуації.

Вказано, що основними ознаками індивідуального адміністративного акта є: односторонність, індивідуальність (конкретність), зовнішня дія, по-

родження правових наслідків, приймається адміністративним органом. На основі аналізу цих ознак здійснено відмежування поняття індивідуальних адміністративних актів від інших суміжних понять.

Запропоновано науково обґрунтовану класифікацію, яка дозволяє більш точно визначити та охарактеризувати ознаки, які притаманні індивідуальним адміністративним актам, визначити їхню правову природу та співвідношення між ними. Отже, в дисертації пропонується класифікація індивідуальних адміністративних актів за наступними критеріями.

1. За функціями у правовому регулюванні:

а) регулятивні – офіційно підтверджують або визначають права та обов'язки сторін, викладені в диспозиції регулятивних норм (наприклад, свідоцтво про реєстрацію шлюбу);

б) охоронні – встановлюють міру юридичної відповідальності відповідно до санкції охоронних норм (наприклад, постанова про притягнення до адміністративної відповідальності).

2. За юридичними наслідками індивідуальні акти можуть бути:

а) зобов'язуючими;

б) забороняючими;

в) правоповноважуючими;

г) такими, які містять відмови.

3. За формою зовнішнього вираження:

а) письмовий акт;

б) усний акт;

в) конклюдентний акт.

4. За способом прийняття:

а) колегіальні;

б) одноособові.

5. За порядком прийняття виділяють акти, які приймаються:

а) єдиноначально;

б) колегіально;

в) спільно двома або більше суб'єктами;

г) за узгодженням.

6. Залежно від дії в часі акти управління можуть бути:

а) строкові, тобто акти, строк дії яких встановлено законодавством або в самому акті.

б) безстрокові, тобто акти, строк дії яких не встановлений, їх можна застосовувати протягом необмеженого строку, вони діють до того моменту, поки не будуть відмінені в законному порядку.

7. За критерієм суб'єктів, які мають право видавати чи приймати індивідуальні адміністративні акти, виділяють:

а) акти Кабінету Міністрів України;

б) акти центральних органів виконавчої влади;

в) акти місцевих органів виконавчої влади;

г) акти органів місцевого самоврядування;
 д) акти підприємств, установ, організацій, які володіють адміністративними повноваженнями.

8. За критерієм відповідності праву індивідуальні адміністративні акти поділяються на:

- а) правомірні;
- б) неправомірні.

9. Залежно від наявності очевидних особливо значних недоліків (вад) індивідуальні адміністративні акти поділяються на:

а) нікчемні акти, які не породжують жодних правових наслідків з моменту прийняття (видання), у зв'язку з наявністю в ньому очевидних особливо значних недоліків;

б) оспорювані – це акти, протиправність яких не є очевидною і тому для встановлення їх протиправними необхідно рішення суду чи компетентного органу.

10. За характером дії, щодо особи індивідуальні адміністративні акти поділяються на:

а) сприяючі – це акти, які надають або підтверджують права чи переваги, які мають юридичне значення, тобто приймаються на користь приватної особи;

б) обтяжуючі – це акти, які погіршують правове становище особи, шляхом покладення на неї обов'язків, застосування обмежень, встановлення заборон чи відмов у наданні певних благ, тобто не вигідні для приватної особи.

в) змішаний, тобто акт, який для особи є частково сприяючим, а частково обтяжуючим;

г) акти з подвійною дією, які стосуються третіх осіб, тобто акти, який є для однієї особи сприяючим, а для іншої обтяжуючим.

У підрозділі 1.4 «Вимоги, які ставляться до індивідуальних адміністративних актів», на підставі розгляду різних точок зору щодо видів вимог, які ставляться до індивідуальних адміністративних актів, обгрунтовано поділ вимог до таких актів на юридичні та неюридичні. Основною ознакою, яка дає можливість розмежувати ці дві групи вимог, є наявність юридично значимих наслідків. Відповідно до юридичних відносяться вимоги, які тягнуть за собою юридично значимі наслідки, ті ж вимоги, які не тягнуть за собою юридично значимих наслідків відносяться до неюридичних вимог. Основними неюридичними вимогами, яким повинні відповідати індивідуальні адміністративні акти, є: 1) лінгвістичні вимоги; 2) лексичні вимоги; 3) технічні вимоги; 4) логічні вимоги.

Акцентовано увагу на тому, що визначення юридичних вимог, яким повинні відповідати індивідуальні адміністративні акти, має принципове значення, оскільки недотримання таких вимог свідчить про неправомірність актів та може призвести до припинення їх дії. Автор дисертації визна-

чив перелік юридичних вимог, яким повинні відповідати індивідуальні адміністративні акти та охарактеризував кожен з них.

У підрозділі 1.5 «Юридичне значення індивідуальних адміністративних актів» визначено та охарактеризовано основні аспекти юридичного значення індивідуальних адміністративних актів, що дає змогу розкрити правову природу цього явища та визначити його місце і роль у сучасній правовій системі України. Отже, юридичне значення індивідуальних адміністративних актів полягає у наступному:

1) індивідуальні адміністративні акти виступають юридичним фактом, що безпосередньо впливає на створення, зміну або припинення конкретних правовідносин і, відповідно, створення, зміну або припинення прав, інтересів та обов'язків конкретних осіб;

2) прийняття індивідуального адміністративного акта є завершальною та вирішальною стадією правозастосовного процесу, що дає підстави назвати ці акти одним з визначальних елементів механізму правового регулювання;

3) індивідуальні адміністративні акти є найпоширенішою та найважливішою формою діяльності публічної адміністрації;

4) індивідуальні адміністративні акти можуть бути підставою для підготовки та прийняття інших індивідуальних адміністративних актів;

5) індивідуальні адміністративні акти можуть бути підставою для укладання адміністративних договорів;

6) індивідуальні адміністративні акти можуть бути підставою для вчинення адміністративними органами певної діяльності;

7) індивідуальні адміністративні акти можуть бути підставою для вчинення тих чи інших правочинів, зокрема цивільно-правових угод;

8) індивідуальні адміністративні акти мають велике юридичне значення при вирішенні публічно-правових спорів, адже крім судового вирішення такої категорії спорів у законодавстві України передбачено, так званий, адміністративний порядок вирішення спорів, у результаті якого й приймається індивідуальний адміністративний акт.

Розділ 2 «Прийняття та дія індивідуальних адміністративних актів» містить п'ять підрозділів, у яких здійснено аналіз правового регулювання процедури прийняття, введення в дію та припинення дії індивідуальних адміністративних актів в Україні. На основі досвіду правового регулювання цього питання в зарубіжних країнах, наукової літератури, судової та адміністративної практики сформульовано пропозиції, необхідні для покращення українського законодавства в цій сфері.

У підрозділі 2.1 «Чинність, дія та юридична сила індивідуальних адміністративних актів» досліджено теоретико-правові основи понять «чинності», «дії» та «юридичної сили» індивідуальних адміністративних актів. На підставі аналізу законодавства та наукової літератури встановлено їх взаємозв'язок та сформульовано пропозиції щодо розмежування цих понять.

Автором обґрунтовано необхідність розгляду понять «чинність» та «дія» індивідуальних адміністративних актів як самостійних понять. Чинність індивідуальних адміністративних актів пропонується розглядати як необхідну передумову дії цих актів, яка дозволяє вести мову про акт як явище правової дійсності. Проте, лише з моменту початку дії акта він починає тягнути за собою юридично значимі наслідки та його можна вважати джерелом індивідуально-правового регулювання. Отже, дія індивідуального адміністративного акта – це його регулятивний вплив на поведінку адресатів акта, який полягає у виникненні, зміні чи припиненні конкретних прав та обов'язків.

Якщо не розмежовувати поняття чинності та дії акта, його важко було б відрізнити від проекту акта, оскільки, згідно цієї позиції прийнятий акт, який не вступив у дію, не має жодного правового значення. Проте прийнятий акт, який набув чинності, принципово відрізняється від проекту акта, адже він володіє юридичною силою та з цього моменту можуть вчинятися певні заходи, необхідні для введення його в дію. Юридична сила акта, який набув чинності, та акта, який вступив у дію, є різною.

У роботі звертається увага на те, що поняття юридичної сили є одним з найважливіших та багатогранних понять, які стосуються не лише індивідуальних актів, а й правових актів взагалі. Відтак, найдоцільніше розглядати поняття юридичної сили в таких трьох аспектах: 1) потенційна сила (виконавча сила), яка виникає в акта з моменту його прийняття і набуття ним чинності; 2) обов'язкова сила, що виникає з моменту виконання процедури повідомлення про акт особи, якої він стосується, або іншої передбаченої законом процедури; 3) співвідношення індивідуального адміністративного акта з іншими актами.

У підрозділі 2.2 «*Прийняття індивідуальних адміністративних актів*» автором проводиться розмежування понять «процес» та «процедура» та робиться висновок про доцільність розглядати питання прийняття індивідуальних адміністративних актів у структурі адміністративної процедури, а термін «адміністративний процес» доцільно вживати для позначення судового розгляду адміністративно-правових спорів.

Констатується, що в українському законодавстві процедуру прийняття індивідуальних адміністративних актів врегульовано на дуже низькому рівні, а загальне процедурне законодавство в якому було б достатньо детально визначено це питання, досі відсутнє, хоч у більшості європейських країн адміністративно-процедурні акти загального характеру діють уже протягом тривало часу.

Акцентовано на тому, що процедура прийняття індивідуальних адміністративних актів є складною та дискусійною категорією в адміністративному праві. У кожному конкретному випадку, залежно від виду акта та органу, що його приймає, перелік та зміст стадій процедури прийняття індивідуального адміністративного акта є різним. На основі аналізу наукових

праць, що стосуються питання прийняття індивідуальних адміністративних актів, та законодавства, що регулює цю сферу, доведено доцільність виділення таких загальних стадій процедури прийняття індивідуальних адміністративних актів:

- 1) порушення адміністративної справи;
- 2) підготовка адміністративної справи до розгляду;
- 3) вирішення адміністративної справи.

У підрозділі 2.3 «Введення в дію індивідуальних адміністративних актів» на основі аналізу українського законодавства та практики його застосування досліджено процедуру та особливості введення індивідуальних адміністративних актів у дію.

У результаті зазначеного аналізу зроблено висновок, що найпоширенішими моментами з якими пов'язується введення індивідуальних адміністративних актів у дію, є:

- 1) дата прийняття акта;
- 2) дата доведення акта до відома осіб, яких він стосується;
- 3) дата спливу строку на оскарження акта;
- 4) дата, вказана в самому акті;
- 5) дата, вказана в законодавстві;
- 6) дата державної реєстрації акта.

Визначено, що з моменту введення акта в дію можлива реалізація передбачених у ньому прав, свобод, законних інтересів та виконання обов'язків, тобто настання тих юридично значимих наслідків, для досягнення яких приймається акт.

Акцентується увага на питанні введення в дію обтяжуючих індивідуальних адміністративних актів, адже для гарантування прав приватних осіб у відносинах з публічною владою надзвичайно важливим є визначення моменту, з якого в особи виникають ті чи інші обов'язки та заборони. Враховуючи принцип правової визначеності, який є одним з елементів верховенства права, недопустимою є ситуація коли обтяжуючий акт вступає в дію з моменту прийняття і особа дізнається про його існування лише під час виконання цього акта.

У підрозділі 2.4 «Припинення дії індивідуальних адміністративних актів» досліджуються поняття, підстави, види і процедура припинення дії індивідуальних адміністративних актів.

Визначено, що припинення дії індивідуального адміністративного акта необхідно розглядати як момент, з якого стає неможливою його реалізація, тобто він перестає впливати на права, обов'язки та законні інтереси осіб.

Наголошено на тому, що припинення дії індивідуальних адміністративних актів відбувається на основі певних підстав, щодо переліку та класифікації яких існують різні позиції в науковій літературі. Обґрунтовано доцільність поділу підстав припинення дії індивідуальних адміністративних актів на фактичні та юридичні.

Фактичне припинення дії індивідуальних адміністративних актів відбувається автоматично у зв'язку з настанням певного факту, тому нема необхідності в спеціальному волевиявленні, тобто виданні акта, спрямованого на припинення їхньої дії.

Найпоширенішими підставами фактичного припинення дії індивідуальних адміністративних актів є:

- 1) закінчення строку дії акта, який було видано на певний строк;
- 2) виконання вимоги, якщо зміст акта зводився лише до виконання цієї вимоги;
- 3) настання певної юридичної події.

Юридичне припинення дії індивідуального адміністративного акта відбувається не автоматично, а у зв'язку з прийняттям спеціального акта спрямованого на припинення дії попереднього. Юридичне припинення дії індивідуального адміністративного акта може бути прямим і непрямим (опосередкованим). При непрямому (опосередкованому) – приймається новий акт, в якому не міститься будь-якої спеціальної вказівки на припинення дії старого акта, проте з початком його дії попередній акт припиняє діяти, оскільки його зміст певним чином суперечить змісту нового акта або новим актом поглинається зміст попереднього акта.

Обґрунтовано необхідність виділення двох способів прямого юридичного припинення дії індивідуальних адміністративних актів: відкликання правомірного акта адміністративним органом, що його видав, та скасування протиправного акта органом, що його видав, вищим органом, уповноваженим здійснювати адміністративне оскарження, або адміністративний контроль чи судом.

Зазначено, що скасування індивідуальних адміністративних актів відрізняється від відкликання передусім тим, що воно застосовується винятково до неправомірних (незаконних) актів, а суб'єктом такого способу може бути не лише адміністративний орган, який прийняв акт, а й адміністративний орган вищого рівня, що володіє такою компетенцією, чи суд. Отже, основним критерієм розмежування цих двох способів є правомірність/неправомірність індивідуального адміністративного акта, проте при правовому регулюванні цього питання необхідно враховувати такі умови: спрямованість дії індивідуального адміністративного акта (на користь або на шкоду особі), дія в часі індивідуального адміністративного акта (зворотна дія або дія на майбутнє), порядок припинення дії індивідуального адміністративного акта (адміністративний чи судовий).

Констатовано, що скасування неправомірних індивідуальних адміністративних актів може здійснюватися в двох порядках: адміністративному та судовому. Відмінність цих порядків полягає у процедурі здійснення та суб'єктах.

Акцентовано на тому, що при правовому регулюванні питання скасування та відкликання індивідуальних адміністративних актів потрібно

враховувати досвід країн з розвиненим адміністративно-процедурним правом та напрацювання сучасної адміністративної науки.

У підрозділі 2. 5 «*Напрями підвищення ефективності застосування індивідуальних адміністративних актів*» автор робить висновок, що підвищення ефективності індивідуальних адміністративних актів є складною та комплексною проблемою, від вирішення якої залежить гарантування прав та свобод приватних осіб й забезпечення принципу верховенства права в діяльності адміністративних органів.

Визначено та охарактеризовано основні напрями підвищення ефективності застосування індивідуальних адміністративних актів. Особливу увагу приділено обґрунтуванню необхідності прийняття загального закону про адміністративну процедуру, в якому було б детально врегульовано питання прийняття та дії індивідуальних адміністративних актів.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження сформульовано такі найважливіші висновки та пропозиції.

1. Проаналізувавши основні підходи до визначення поняття індивідуальних адміністративних актів, які пропонуються українською та зарубіжною наукою, запропоновано визначення цього поняття. Індивідуальний адміністративний акт – це одностороннє волевиявлення адміністративного органу зовнішньої дії, що безпосередньо впливає на права, свободи чи інтереси конкретних осіб або стосується конкретної ситуації.

Основними ознаками індивідуального адміністративного акта є: односторонність, індивідуальність (конкретність), зовнішня дія, породження правових наслідків, приймається адміністративним органом.

2. У результаті дослідження запропоновано науково обґрунтовану класифікацію, яка дозволяє більш точно визначити та охарактеризувати ознаки, притаманні індивідуальним адміністративним актам, визначити їхню правову природу та співвідношення між собою.

У роботі обґрунтовано необхідність поділу неправомірних індивідуальних адміністративних актів на оспорювані та нікчемні. Основна відмінність оспорюваних адміністративних актів від нікчемних полягає в тому, що останні не потребують скасування судом чи компетентним органом, як це вимагається для оспорюваних актів, адже нікчемний акт ніколи не спричиняє настання передбачених в ньому правових наслідків. Неправомірність індивідуального адміністративного акта не спричиняє його автоматичну нечинність, а лише очевидні особливо значні недоліки акта можуть призвести до його автоматичної нечинності – нікчемності.

Підстави та наслідки нікчемності індивідуальних адміністративних актів необхідно встановити на рівні закону.

3. Обґрунтовано поділ вимог до індивідуальних адміністративних актів на юридичні та неюридичні. Основною ознакою, за якою можна розмежувати ці дві групи вимог, є наявність юридично значимих наслідків. Відповідно, до юридичних належать вимоги, які тягнуть за собою юридично значимі наслідки, ті вимоги, які не тягнуть за собою таких наслідків, належать до неюридичних вимог. Основними неюридичними вимогами, яким повинні відповідати індивідуальні адміністративні акти, є: 1) лінгвістичні вимоги; 2) лексичні вимоги; 3) технічні вимоги; 4) логічні вимоги.

Визначення юридичних вимог, яким повинні відповідати індивідуальні адміністративні акти, має велике значення, оскільки їх недотримання свідчить про неправомірність актів та, відповідно, може призвести до припинення їхньої дії. Перелік цих вимог аналогічний до того, який міститься в ч. 3. ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, де визначено вимоги, які ставляться до рішень та дії суб'єктів владних повноважень.

4. У результаті цього дослідження визначено співвідношення понять чинність, дія та юридична сила індивідуальних адміністративних актів.

Чинність індивідуальних адміністративних актів потрібно розуміти як необхідну передумову дії цих актів, яка означає наявність в акта юридичної сили та дозволяє говорити про акт як явище правової дійсності. Чинність як юридична передумова дії акта означає, що акт ще не став обов'язковим для осіб, яких він стосується, проте він може зобов'язувати публічну адміністрацію до вчинення тих чи інших дій для його ефективного виконання.

Дія індивідуального адміністративного акта – це його регулятивний вплив на поведінку адресатів акта, який полягає у виникненні, зміні чи припиненні конкретних прав та обов'язків. Тобто, лише з моменту початку дії індивідуального адміністративного акта він починає тягнути за собою юридично значимі наслідки та його можна вважати джерелом індивідуально-правового регулювання.

Поняття юридичної сили є одним з найважливіших та багатогранних понять, які стосуються індивідуальних актів та правових актів загалом. Саме тому найдоцільніше розглядати поняття юридичної сили в таких трьох аспектах: 1) потенційна сила (виконавча сила), яка виникає в акта з моменту його прийняття і набуття ним чинності; 2) обов'язкова сила, яка виникає з моменту виконання процедури повідомлення про акт особи, якої він стосується, або іншої передбаченої законом процедури; 3) співвідношення індивідуального адміністративного акта з іншими актами.

5. Проаналізувавши наукові праці, що стосуються питання прийняття індивідуальних адміністративних актів, а також законодавство, що регулює цю сферу, можна зробити висновок, що загальними стадіями процедури прийняття індивідуальних адміністративних актів є: 1) порушення адміністративної справи; 2) підготовка адміністративної справи до розгляду; 3) вирішення адміністративної справи.

Надзвичайно актуальним є прийняття закону, в якому встановлювалась б єдина для всіх адміністративних органів процедура (модель) прийняття індивідуальних адміністративних актів.

6. Введення індивідуального адміністративного акта в дію часто не збігається з моментом його прийняття та, відповідно, набуття ним чинності. Системний аналіз законодавства України дозволяє зробити висновок, що найпоширенішими моментами, з якими пов'язується введення індивідуальних адміністративних актів в дію, є: 1) дата прийняття акта; 2) дата доведення акта до відома осіб, яких цей акт стосується; 3) дата спливу строку на оскарження акта; 4) дата, вказана в самому акті; 5) дата, вказана в законодавстві; 6) дата державної реєстрації акта.

Необхідним є встановлення чіткої процедури доведення обтяжуючих індивідуальних адміністративних актів до відома осіб, яких ці акти стосуються. Дотримання цієї процедури має бути визначено в законодавстві України не лише як обов'язок усіх адміністративних органів, а й як необхідна передумова введення актів у дію, адже в протилежному випадку існуватиме реальна загроза порушення прав та свобод приватних осіб у відносинах з адміністративними органами.

Закріплення на рівні закону загального порядку введення в дію індивідуальних адміністративних актів, обов'язкового для всіх адміністративних органів, сприятиме гарантуванню принципу правової визначеності та підвищенню рівня довіри приватних осіб до публічної влади.

7. Припинення дії індивідуального адміністративного акта це момент, з якого стає неможливою його реалізація, тобто він перестає впливати на права, обов'язки та законні інтереси осіб.

Підстави припинення дії індивідуальних адміністративних актів варто поділяти на фактичні та юридичні, оскільки саме такий поділ дає змогу найефективніше дослідити способи припинення дії індивідуальних адміністративних актів.

Фактичне припинення дії індивідуальних адміністративних актів відбувається саме собою (автоматично) у зв'язку з настанням певного факту, тому нема необхідності у спеціальному волевиявленні, виданні акта, спрямованого на їх припинення. Юридичне припинення дії індивідуального адміністративного акта відбувається не автоматично, а через прийняття спеціального акта, метою якого є припинення дії вище названого акта.

8. У роботі обгрунтовано доцільність виділення двох способів припинення дії індивідуальних адміністративних актів: відкликання та скасування. Основним критерієм розмежування цих двох способів є правомірність/неправомірність індивідуального адміністративного акта.

Відкликанню підлягають правомірні індивідуальні адміністративні акти, а здійснювати таке повноваження можуть лише адміністративні органи щодо власних індивідуальних адміністративних актів.

Скасування індивідуальних адміністративних актів відрізняється від відкликання передусім тим, що воно застосовується винятково до неправомірних актів, а суб'єктом такого способу припинення дії може бути не лише адміністративний орган, який прийняв акт, а й адміністративний орган вищого рівня, що володіє такою компетенцією, чи суд.

Скасування неправомірних індивідуальних адміністративних актів може здійснюватися у двох порядках: адміністративному та судовому. Їхня відмінність полягає в процедурі здійснення та суб'єктах. Зрозуміло, що суб'єктами адміністративного способу припинення дії індивідуальних адміністративних актів є сам адміністративний орган, який прийняв рішення (за наявності таких повноважень), або орган вищого рівня, який розглядає скаргу на рішення підпорядкованого йому органу або здійснював внутрішній адміністративний контроль за цим органом. Відповідно, суб'єктом судового порядку скасування індивідуальних адміністративних актів є суд, наділений такими повноваженнями.

9. Вищенаведені положення повинні бути закріплені в загальному законі про адміністративну процедуру, що сприятиме як захисту прав та інтересів приватних осіб, так і захисту публічних інтересів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мандюк О. О. Поняття та ознаки індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Митна справа. – 2014. – Спец. вип. – С. 126–130.
2. Мандюк О. О. Класифікація індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Митна справа. – 2015. – № 2 (2.2.). – С. 159–165.
3. Мандюк О. О. Юридическое значение индивидуальных административных актов / О. О. Мандюк // *Legea si Viata*. – Republica Moldova. – 2016. – № 3/2. – С. 43–46.
4. Мандюк О. О. Введення в дію індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Журнал східноєвропейського права. – 2016. – № 27. – С. 151–156.
5. Мандюк О. О. Поняття та підстави припинення дії індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – Вип. 3, Том 1. – С. 158–161.
6. Мандюк О. О. Чинність та дія індивідуальних адміністративних актів : розмежування понять / О. О. Мандюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2016. – № 845. – С. 119–123.
7. Мандюк О. О. Нікчемність та оспорюваність індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції: Матеріали

міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 1–2 квітня 2016 р.). – Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2016. – С. 91–94.

8. Мандюк О. О. Гарантування принципу правової визначеності при скасуванні індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15–16 квітня 2016 року). – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2016. – С. 112–114.

9. Мандюк О. О. Вимоги, що ставляться до індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи дослідження: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 13–14 травня 2016 року). – Київ: Центр правових наукових досліджень, 2016. – С. 126–128.

10. Мандюк О. О. Припинення дії індивідуальних адміністративних актів / О. О. Мандюк // Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 8–9 липня 2016 року). – Київ: Центр правових наукових досліджень, 2016. – С. 91–93.

АНОТАЦІЯ

Мандюк О. О. Індивідуальні адміністративні акти: теорія та практика застосування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2017.

У дисертації проведено комплексне дослідження теоретичних та практичних проблем інституту індивідуальних адміністративних актів. Визначено поняття та ознаки індивідуального адміністративного акта. Дисертантом запропоновано науково обґрунтовану класифікацію індивідуальних адміністративних актів, яка дозволяє більш точно визначити їхню правову природу, систему і співвідношення між ними. В дисертації досліджено теоретико-правові основи понять чинності, дії та юридичної сили індивідуальних адміністративних актів, встановлено їх взаємозв'язок та сформульовано пропозиції щодо розмежування цих понять. Проаналізовано роль і юридичне значення індивідуальних адміністративних актів у діяльності органів публічної адміністрації та їхній вплив на приватних осіб.

Охарактеризовано сучасний рівень правового регулювання та особливості процедури прийняття, введення в дію та припинення дії індивідуальних адміністративних актів. На підставі проведеного дослідження сформульовано авторські визначення названих категорій. На основі аналі-

зу досвіду країн з розвиненим адміністративно-процедурним правом та напрацювань сучасної адміністративної науки визначено пропозиції для удосконалення українського законодавства щодо прийняття та дії індивідуальних адміністративних актів.

Ключові слова: індивідуальний адміністративний акт, адміністративна процедура, прийняття індивідуальних адміністративних актів, чинність акта, дія акта, скасування акта, відкликання акта, адміністративно-процедурне законодавство.

АННОТАЦИЯ

Мандюк А. О. Индивидуальные административные акты: теория и практика применения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2017.

В диссертации проведено комплексное исследование теоретических и практических проблем института индивидуальных административных актов. В работе очерчены основные признаки индивидуальных административных актов, отражающих специфику этих актов и отграничивающих данные акты от других и, как следствие, сформулировано их понятие. Итак, индивидуальный административный акт это волеизъявление административного органа внешнего воздействия, непосредственно влияющие на права, свободы или интересы конкретных лиц или касающиеся конкретной ситуации. Основными признаками индивидуального административного акта являются: односторонность, индивидуальность (конкретность), внешнее воздействие, порождение правовых последствий, принимается административным органом.

Диссертантом предложено научно обоснованную классификацию индивидуальных административных актов, которая позволяет более точно определить и охарактеризовать признаки, присущие индивидуальным административным актам, определить их правовую природу и соотношение между собой. Обоснована необходимость разделения неправомερных индивидуальных административных актов на оспариваемые и ничтожные.

Автором определено и охарактеризовано требования, которым должны отвечать индивидуальные административные акты. В диссертации исследованы теоретико-правовые основы понятий действительности, действия и юридической силы индивидуальных административных актов, установлено их взаимосвязь и сформулированы предложения по разграничению этих понятий.

В работе проанализирована роль и юридическое значение индивидуальных административных актов в деятельности органов публичной администрации и их влияние на частных лиц. Различные аспекты юридического значения индивидуальных административных актов определены на основе анализа как юридической литературы по теории права, административному праву, так и законодательства, судебной и административной практики Украины.

В диссертации исследуется сущность и значение процедуры принятия индивидуальных административных актов. На основании анализа различных точек зрения ученых относительно вопроса принятия индивидуальных административных актов и законодательства, регулирующего данную сферу, выделяются следующие общие стадии процедуры принятия индивидуальных административных актов: 1) возбуждение административного дела; 2) подготовка административного дела к рассмотрению; 3) решение административного дела.

Исследованы особенности и юридические последствия введения в действие индивидуальных административных актов и доказана необходимость установления на уровне закона общего порядка введения в действие индивидуальных административных актов, обязательного для всех административных органов. На основе анализа украинского законодательства определены наиболее распространенные моменты, с которыми связывается введение индивидуальных административных актов в действие. Акцентируется внимание на вопросе введения в действие отягчающих индивидуальных административных актов, ведь для обеспечения прав частных лиц в отношениях с публичной властью чрезвычайно важным является определение момента, с которого у лица возникают те или иные обязанности и запреты.

Исследованы понятие, основания, виды и процедура прекращения действия индивидуальных административных актов. Определено, что прекращение действия индивидуального административного акта необходимо рассматривать как момент от которого становится невозможна его реализация, то есть он перестает влиять на права, обязанности и законные интересы лиц. Определены пробелы и противоречия в правовом регулировании вопроса прекращения действия индивидуальных административных актов. Сформулированы предложения и рекомендации по совершенствованию соответствующего законодательства Украины, на основе анализа опыта стран с развитым административно-процедурным правом и разработки современной административной науки.

Ключевые слова: индивидуальный административный акт, административная процедура, принятие индивидуальных административных актов, действительность акта, действие акта, отмена акта, отзыв акта, административно-процедурное законодательство.

SUMMARY

Mandyuk O. O. Individual administrative acts: theory and practice of application. – Printed as a manuscript.

The thesis for a candidate of law degree on the specialty 12.00.07 – Administrative law and Process; Financial law; Informational law. – Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2017.

The thesis deals with complex research of theoretical and practical issues of the institution of individual administrative acts. The concept and features of individual administrative act were defined. Author of dissertation proposed a scientifically based classification of individual administrative acts, which allows better define their legal nature, system and correlation between themselves. There were investigated theoretical and legal bases of the concepts validity, action and legal force of individual administrative acts in the paper. There was found their correlation and was formulated proposals for the distinction of these concepts. The role and the legal significance of individual administrative acts in the activities of public administration and their effects on private persons were analyzed.

There were characterized the current level of legal regulation and features of the procedure of adoption, bringing into action and termination of action of individual administrative acts. The author's definitions of the mentioned categories were formulated on the basis of this research. Based on the analysis of experience of countries with developed administrative procedure law and achievements of modern administrative science were defined proposals for improvement of domestic legislation on adoption and action of individual administrative acts.

Key words: individual administrative act, administrative procedure, adoption of individual administrative acts, validity of act, action of act, cancellation of act, revocation of act, administrative-procedural legislation.

Підписано до друку 24.03.2017 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 35. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>